

Intézmények és osztályok közötti különbségek a közoktatás kezdeti szakaszában: egy induktív gondolkodás-vizsgálat eredményei

Pásztor Attila

MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport

Kulcsszavak: szelekció; óvoda és kisiskoláskor; induktív gondolkodás

Mind a hazai, mind a nemzetközi vizsgálatok azt mutatják, hogy a hazai iskolarendszerre erős szelektivitás jellemző, azaz az intézmények és az intézményeken belül az osztályok között is nagy különbségek tapasztalhatók (Csapó, 2002, 2003; Csapó, Molnár és Kinyó, 2009; Molnár, 2008; Molnár és Csapó, 2011; Tóth, Csapó és Székely, 2010). Az eddigi kutatások, többek között, megmutatták, hogy már az első évfolyamon is jelentősek a különbségek, valamint felhívták a figyelmet az általános-közéiskola átmenet során megjelenő erőteljes szelekciós mechanizmusokra, azonban kevesebb információval rendelkezünk a közoktatás kezdeti szakaszáról, az óvoda-iskola átmenetről. A kutatásunk célja az intézmények és az osztályok közötti különbségek elemzése óvodáskorban és kisiskoláskorban egy induktív gondolkodás mérésére irányuló vizsgálat eredményei alapján, mely képesség a megismerés kognitív folyamatainak egyik meghatározó faktora, kiemelt szerepet játszik például a tudás alkalmazásában is. A keresztmetszeti kutatásban három korosztály vett részt: óvodások (N=278), 1. (N=6013) és 4. évfolyamosok (N=5017). A három mintában különböző, de horgonyitemekkel összekötött tesztekkel történtek a mérések. A saját fejlesztésű induktív tesztekben több itemtípus jelent meg: szám-, valamint figuratív sorozatok és analógiák, osztályozási feladatok. Az egyes tesztek megbízhatósága megfelelő (Cronbach- α : óvodáskorban=0,87, 34 item; 1. évfolyamon=0,89, 32 item; 4. évfolyamon=0,93, 56 item). Az adatok skálázásához, a teljesítmények közös képességskálán történő kifejezéséhez Rasch-modellt alkalmaztunk, az EAP/PV reliabilitásértéke magas (0,94). Minden korosztályban az adatfelvétel online valósult meg, 1. és 4. évfolyamon az iskolai számítógéptermekekben, míg az óvodákban tabletek segítségével, az eDia-platfomon keresztül. Az intézmények és az osztályok közötti különbségek jellemzésére a varianciaanalízisből származtatható F-értéket használjuk. Az intézményi különbségek esetében az óvodásoknál $F=1,982$ ($p<0,02$), 1. évfolyamon $F=7,747$ ($p<0,01$), 4. évfolyamon $F=6,953$ ($p<0,01$). Az értékek alapján már óvodáskorban is megjelennek szelekciós hatások, de az igazán nagy különbségek első évfolyamon mutatkoznak meg: közel nyolcszoros az intézmények közötti különbség az intézményeken belüli átlagos különbségekhez képest. Az osztályok közötti különbségek kapcsán az F-értékek szintén magasak: 1. évfolyamon $F=5,893$ ($p<0,01$), míg a 4. osztályban $F=5,325$ ($p<0,01$). Ez arra utal, hogy az intézményeken belül további szelekció történik az osztályok szintjén is. Adataink azt mutatják, hogy a különbségek mértéke óvodáskorban még nem kimagasló, az erőteljes szelekció az iskolába lépéskor jelenik meg. Ennek következtében a különböző általános iskolák rendkívül széles képességspektrumú tanulói bemenettel kezdenek hozzá a tanításhoz, legalábbis az induktív gondolkodás tekintetében. A különbségek a közoktatás első éveiben csökkenő tendenciát mutatnak, de alapvetően fennmaradnak.